

DOI <https://doi.org/10.32837/app.v0i68.1290>
УДК 323.23-026.39

О. В. Шевчук

orcid.org/0000-0003-0335-6873

доктор політичних наук, професор,

декан факультету політичних наук

Чорноморського національного університету імені Петра Могили

ПОЛІТИЧНА МАНІПУЛЯЦІЯ: ПОНЯТТЯ, КОНЦЕПЦІЇ, МЕХАНІЗМ РЕАЛІЗАЦІЇ

Наприкінці ХХ – на початку ХХІ ст. феномен політичної маніпуляції окреслюється різними підходами до його розгляду. З'являються нові погляди і теорії, в яких дослідники прагнуть визначити місце маніпулювання і його роль як у міжособистісних відносинах, так і в засобах масової інформації.

Незважаючи на те, що феномен політичної маніпуляції є досить вивченим, у науковій і публіцистичній літературі присутні безліч спроб подальшого його осмислення, наукового розгляду його нових форм. При уявній простоті й загальнозживаності поняття «політична маніпуляція» дослідження цього терміна дає зрозуміти, що питань його тлумачення, наукового використання і практичного застосування досить багато.

Мета дослідження – охарактеризувати політичну маніпуляцію як феномен політичних технологій, які є засобом у досягненні поставлених політичних цілей активними політичними суб'єктами.

Аналіз теоретичних і практичних **розробок** політичної маніпуляції знаходить своє відображення в роботах класиків політичної думки: Н. Макіавеллі, Г. Лебона, Х. Ортеги-і-Гассета, Г. Лассуела тощо. Вибір даних авторів був обумовлений їхнім внеском у формування і розвиток ідей впливу на великі маси людей. Це особливо важливо в контексті дослідження феномена політичної маніпуляції в Інтернеті, з огляду на те, що величезні маси людей і «фейків» є так чи інакше учасниками сучасної політичної комунікації.

З середини ХХ ст. в політичній науці починають з'являтися перші роботи, присвячені власне вивченню політичної маніпуляції. Найбільш яскравим представником, і, безумовно, класиком у дослідженні політичної маніпуляції, на наш погляд, є Г. Шиллер. У своїй роботі «Маніпулятори свідомістю» він дав основоположне визначення політичного маніпулювання. Також важливий внесок у розвиток теорії маніпуляції здійснили Г. Франк і Е. Шостром.

Наприкінці ХХ – початку ХХІ ст. з'являються нові підходи до вивчення політичної маніпуляції. Ці питання вивчалися в роботах Т. Дейка, Р. Броуді, Р. Ліфтона, Р. Чалдіні, Е. Аронсона тощо.

Серед вітчизняних дослідників, об'єктом наукової уваги яких є політична маніпуляція, можна виокремити роботи Г. Почепцова, О. Саморукової, Ф. Семенченка, О. Бойка, В. Заріцької, О. Коваль тощо.

Корінь слова «маніпуляція» походить від латинського *manipulus* – пригорща, жменя (від *manus* – рука і *ple* – наповнювати). У різних словниках європейських мов це поняття визначається як «Поводження з об'єктами з певними намірами, цілями» (Кара-Мурза, 2012, с. 16).

Є й інше трактування кореня слова «маніпуляція». *Manipulus* – це позначення невеликого загону воїнів (близько 120 чоловік) у римському війську (Політологічний енциклопедичний словник, 2004, с. 321).

В Оксфордському словнику англійської мови маніпуляція (*manipulation*) визначена як майстерне управління кимось або чимось (English Oxford Living Dictionaries, дата звернення: 01.10.2021 р.). Як приклад вживання слова «маніпуляція» в такій інтерпретації можна навести медицину, де маніпуляція означає огляд будь-якої частини тіла за допомогою рук або лікувальні процедури, які здійснюються руками. Тут зроблений акцент на спритність і вправність дій під час виконання маніпуляцій.

Заслугує розгляду також визначення поняття «маніпуляція» в технічній сфері. У цьому контексті маніпуляція розкривається як певні дії з важелями технічного виробу (наприклад, верстата), які здійснюються руками. Самі важелі і рукоятки нерідко називаються маніпуляторами (Словник української мови. Академічний тлумачний словник, дата звернення: 01.10.2021 р.)

Узагальнюючи сказане вище, можна зробити висновок, що в початковому значенні поняття «маніпуляція» позначає будь-які складні дії, які здійснюються руками і вимагають відповідної майстерності виконання. Подібного роду маніпулювання застосовується повсюдно, зокрема, в технічному виробництві, в мистецтві, медицині, інших сферах.

Як у багатьох багатозначних понять, у слова маніпуляція є переносне значення, коли воно визначається як ілюзіоністська або корислива дія обманного характеру, мета якої – створення у свідомості об'єкта маніпулювання різноманітних ілюзій сприйняття будь-яких явищ дійсності. У цьому контексті суть дій маніпулятора зводиться не до майстерного управління яким-небудь пристосуванням, а до віртуозного впливу на увагу і свідомість людини за допомогою використання різних прийомів.

У сучасній науковій і публіцистичній літературі також є безліч трактувань поняття «маніпуляція». Це свідчить про неоднозначність цього терміну, а також про значну кількість підходів до його розгляду.

Важливо відзначити, що маніпуляцію часто пов'язують з такими феноменами, як інформаційна війна, пропаганда, промивка мізків, «макіавеллізм», дезінформація, політичні ігри тощо.

Слово «маніпуляція» також часто використовується як синонім «впливу», «навіювання», «переконання». У зв'язку з цим необхідно позначити змістові кордони між цими поняттями, щоб більш чітко визначити специфіку терміна «маніпуляція». Дефініції «вплив», «навіювання» і «переконання» найбільш повно і цілісно відображені в психологічних словниках. Так, вплив трактується як усвідомлений і цілеспрямований процес, суть якого полягає в наданні впливу одного з учасників спільної діяльності та спілкування на іншого (Кондратьев, Ильин, 2007, с. 79). Своєю чергою, вплив також розглядається як процес і результат зміни індивідом поведінки іншої людини, її установок, намірів, уявлень, оцінок у ході взаємодії з ним (Краткий психологический словарь, 1998, с. 57). Навіювання є цілеспрямованим процесом прямого або опосередкованого впливу на психічну сферу людини, орієнтованим на специфічне програмування людини і на здійснення ним певних дій, які навіюються (Головин, 1998, с. 58). Нарешті, переконання тлумачать як процес, за допомогою якого погляди і поведінку людини без примусу піддаються словесному впливу інших людей (Философский энциклопедический словарь, дата звернення: 11.10.2021 р.)

Перераховані визначення демонструють, наскільки тісно взаємопов'язані між собою ці поняття. Очевидно, що і вплив, і навіювання, і переконання передбачає пряму суб'єкт-об'єктну комунікацію. Крім того, всі перераховані феномени носять процесуальний, динамічний характер і спрямовані на зміну внутрішнього стану людини або групи людей. Однак не можна не зазначити, що ці дефініції також істотно відрізняються один від одного. По-перше, вплив, на відміну від навіювання, передбачає не лише психологічний акт. Вплив здійснюється також і в фізичному просторі: так, прикладом впливу є удар або рукостискання. По-друге, вплив не припускає цілеспрямованого програмування свідомості людини, на відміну від навіювання. Вплив, безумовно, може бути прямим і мати початковий задум (прикладом тому служить пропаганда (Kamassa, 2012, р. 175), однак найчастіше вплив може бути непрямим і здійснюватися ненавмисно. Своєю чергою, навіювання – це завжди заздалегідь спланована програма. Нарешті, специфічною характеристикою переконання, що відрізняє це поняття від близького за змістом «навіювання», є процесуальна відкритість, за якої суб'єкт не вдається до психологічних прийомів і тиску.

Наскільки близькими за змістом є перераховані поняття до терміну «маніпуляція», можна спробувати визначити, звернувшись до тематичної статті в психологічному словнику. Маніпулюванням називається комунікативний вплив, який актуалізує в об'єкта впливу певні мотиваційні стани (а водночас і почуття, атитюди, стереотипи), які спонукають його до по-

ведінки, бажаної (або вигідної) для суб'єкта впливу; при цьому не передбачається, що вона обов'язково повинна бути не вигідною для об'єкта впливу (Большой психологический словарь, с. 245).

Зіставивши це визначення з перерахованими вище дефініціями, ми можемо зробити висновок, що вплив і навіювання є складовими частинами маніпулювання. Маніпуляція, як і вплив, навіювання, є суб'єкт-об'єктним процесом. Метою маніпулювання є навіювання об'єкту установок, цілей і поведінки людини за допомогою певного психологічного або фізичного впливу, прямого або опосередкованого впливу. Водночас маніпуляція і переконання є полярними поняттями, оскільки переконання, на відміну від маніпулювання, носить відкритий характер, за якого суб'єкт, що впливає, не приховує своїх цілей і позицій (Kamassa, p. 176). Маніпуляція, своєю чергою, заздалегідь виключає можливість зробити об'єкт впливу обізнаним про реальні цінності, повідомлення та наміри, які містяться у впливі, здійснюваному суб'єктом (Kamassa, p. 176.).

У науковому та публіцистичному дискурсі існує безліч інтерпретацій цього терміна, які накопичувалися протягом досить тривалого часу. До сих пір немає єдиної думки про те, хто є родоначальником теорії маніпуляції. Також невідомо, як і коли маніпулювання почали активно застосовувати на практиці в різних видах діяльності. Можна припустити, що перші теоретичні концепції маніпуляції відносяться до давньогрецької софістики (грец. *sophisma* – вигадка, хитрість) – навмисного застосування в суперечці і в доказах помилкових аргументів, заснованих на свідомому порушенні логічних правил (софізмів). Тут ми маємо справу з різними словесними хитрощами, метою яких є введення слухача в оману. Крім того, одним з перших теоретиків маніпуляції часто називають італійського мислителя Н. Макіавеллі. Його знаменита робота – «Державець» – є збіркою рекомендацій для правителів з досягнення і захоплення влади, управління народом, ведення зовнішньої та внутрішньої політики. Для нас особливий інтерес у роботі Н. Макіавеллі становить наведена нижче теза: «Великі справи здійснювались тими государями, які мало зважали на вірність обіцянкам, вміли лукавством обплутати людей і таким чином, урешті-решт, взяли гору над тими, які покладалися на порядність (Макіавеллі, с. 72). Це висловлювання демонструє пріоритет таємних і хитрих засобів, до яких може вдаватися правитель або людина, що бере участь в політиці та управлінні. До того ж, важливо згадати, що Н. Макіавеллі вперше вводить в політичну науку поняття «натовп». Натовпом він називає масу людей, які мало розуміються на тому, що собою являє правитель насправді, звертаючи увагу тільки на те, що демонструє або як зображує (*image*) себе правитель (Макіавеллі, с. 76). При цьому важливо розрізняти поняття народу і натовпу. Перші більше спираються на розум, тоді як другі – на почуття і пристрасті. У підсумку, на думку Н. Макіавеллі, розумний правитель повинен бути здатний управляти пристрастями, як на власне благо, так і на благо держави.

У другій половині XIX – на поч. XX ст. тема маніпулювання суспільною свідомістю деякою мірою порушується низкою великих дослідників, серед яких ми виділяємо авторів, що досліджували сутність і специфіку масових рухів – Г. Лебона і Х. Ортеги-і-Гассета, а також А. Грамши і Г. Лассуела.

Французький психолог, соціолог і антрополог Г. Лебон у своїй роботі «Психологія мас» пише про те, що основою управління людьми є ідеї, почуття і звичаї, носіями яких є представники даного суспільства (Лебон Г., с. 145). Також він виділяє ключові характеристики мас, які відкривають можливості для управління людьми. По-перше, це відчуття непереборної сили, що виникає в свідомості індивіда, що знаходиться під впливом чисельності натовпу. Це відчуття призводить до усунення індивідуальної відповідальності людини за свої дії в результаті того, що вона перекладає відповідальність за свої дії на інших людей у натовпі. По-друге, це заразливість: усілякі почуття, що виникають в натовпі, переносяться на всіх його учасників. По-третє, це сприйнятливості людей до навіювання, що виникає в результаті придушення раціонального начала особистості, що знаходиться в натовпі (Лебон, с. 160–162). Перераховані характеристики створюють сприятливі умови для впровадження в масову свідомість будь-яких ідей і поглядів.

У свою чергу, іспанський філософ Хосе Ортега-і-Гассет у своїй роботі «Повстання мас» відзначав, що маси «здатні давати хід і силу закону своїм трактирним фантазіям» (Ортега-і-Гассет, с. 11).

Можна констатувати, що зазначені автори бачили в маніпулюванні, з одного боку, феномен, який проявляється в процесі масовізації індивідуальної свідомості, а з іншого, інструмент управління великими соціальними групами.

Ще однією віхою в політичній науці, в рамках теорії управління суспільством прийнято вважати роботу Г. Лассуела «Техніка пропаганди у світовій війні» (1927). У своїй роботі Г. Лассуелл писав, що пропаганда є, поряд з військовим та економічним впливом, знаряддям у протистоянні з ворогом. Для Г. Лассуела пропаганда – це спроба змінити погляди людей, вона виступає інструментом «масового переконання» (Лассуел, с. 14). Інструментами пропаганди щодо ворога виступали підриг патріотизму, віри в перемогу, довіри народу до свого уряду, акцентування уваги людей на різних невдоволеннях і проблемах, а також по-невірянням, які ті несуть в результаті протистояння (Лассуел, с. 12). Щодо власного народу або союзників пропаганда стає інструментом збудження ненависті до ворога, підтримки дружнього ставлення до союзників, збереження добрих відносин з нейтральними сторонами тощо (Лассуел, с. 10).

Однак тут перед нами виникає одне важливе завдання, а саме – зробити чітке розмежування між феноменом маніпуляції і пропаганди. Тут ми можемо виділити дві кардинальних відмінності між цими феноменами. По-перше, пропаганда є спробою переконати в правильності, адекватності певної точки зору щодо дійсності. Маніпуляція, своєю чергою, спосіб (способи) домогтися підтримки суспільства таким діям влади, які без використання спеціальних прийомів маніпуляції були б суспільством відкинуті. По-друге, в більшості випадків нам відомий суб'єкт здійснює пропаганду (яскравим прикладом є Міністерство Пропаганди нацистської Німеччини, яке очолював Й. Геббельс), тоді як ключовим властивістю маніпуляції є прихованість суб'єкта впливу. Він ні в якому разі не повинен бути виявлений, інакше весь маніпулятивний ефект з великою ймовірністю впаде.

Сучасним прикладом цього є пропагандистська машина РФ, яка включає в себе і ЗМІ (телебачення, радіо, інтернет-видання), і інтернет-тролів та багато іншого. Характерною ознакою путінської пропаганди є спрямованість її як на внутрішньополітичне середовище, так і зовнішньополітичний вимір. На внутрішній арені основним завданням російської пропаганди є мобілізація електорату на підтримку діям влади, як на зовнішньому, так і на внутрішньому напрямку. Окрім того, для російського населення активно твориться образ «фортеці в облозі» – навколо вороги, і лише одна людина здатна подолати ворогів і сприяти збереженню держави – це президент РФ. У зовнішньополітичному вимірі завданням російської пропаганди є активне вербування місцевого населення до рядів прихильників «руського миру» з метою використання їх для дестабілізації внутрішнього ситуації в країнах, які є об'єктом зацікавленості російського керівництва. І ситуація з АР Крим, а також ситуація на Сході України є яскравими ілюстраціями відповідних дій РФ.

У другій половині ХХ ст. з'являються перші роботи, присвячені вивченню безпосередньо самого феномена маніпуляції за авторством таких дослідників, як Г. Франк, Г. Шиллер, Е. Шостром, і інших.

Однією з перших книг, присвячених маніпуляції свідомістю, була книга німецького соціолога Г. Франка «Людина, якою маніпулюють», видана в 1964 р., де дається таке визначення маніпуляції: «під маніпулюванням в більшості випадків слід розуміти психічний вплив, який здійснюється таємно і, отже, на шкоду тим особам, на яких він спрямований. Найпростішим прикладом тому може служити реклама» (Кара-Мурза, с. 16).

Однією з найбільш значущих робіт другої половини ХХ ст. є праця американського дослідника Г. Шиллера «Маніпулятори свідомістю», видана у 1980 р. У своїй книзі Г. Шиллер визначив маніпуляцію як «прихований примус, програмування думок, намірів, почуттів, відносин, установок, поведінки» (Шиллер, с. 75).

Очевидно, що в очах зазначених дослідників феномен маніпулювання має негативне забарвлення, тому що, на їхню думку, маніпуляція – це завжди порушення етичних норм.

Характерною особливістю сучасних досліджень маніпуляції є наявність етичної оцінки в інтерпретації названого феномена. На наш погляд, ці позиції можна згрупувати в три напрямки.

В основі першого лежить оцінка маніпуляції як деструктивного феномена, що завдає шкоди людині і суспільству. Представниками цього напрямку на заході є Г. Шиллер, Т. Дейк, Е. Шостром і ряд інших дослідників.

Розгляд маніпуляції як конструктивного феномена, який може задовольняти потреби не тільки суб'єкта, а й об'єкта маніпулювання, є не настільки поширеним. Однак у науковій літературі присутня теорія позитивної маніпуляції, автором якої є А. Зиволевич, новозеландський дослідник, який зазначає, що позитивний вигляд маніпуляції часто застосовується шляхом прихованого мотивування в різних виробничих організаціях. Мотивація повинна бути досить сильною, щоб змусити людей «робити те, що вони не хочуть робити. Інакше, ті завдання, які накладають на працівника, не будуть сприйматися як бажані» (Zivaljevic)

Представники третього напрямку здійснюють спробу абстрагуватися від етичної оцінки феномена і дати таке визначення, яке, з одного боку, буде розкривати особливості маніпуляції, а з іншого, буде етично нейтральним. Такої позиції дотримуються Е. Доценко, Ю. Єрмаков, В. Шейнов, Е. Бек та інші вчені.

Е. Бек розглядає маніпуляцію як соціальний, комунікаційний акт впливу на рішення, думки і соціальну поведінку суспільства. Маніпуляція – це якийсь стимул, мотивація до комунікації між соціальними акторами (Бек, р. 12). З цієї точки зору, деструктивне або конструктивне забарвлення маніпуляції надає її суб'єкт, тому що саме він визначає цілі комунікації.

Таким чином, якщо розглядати маніпуляцію поза етичною оцінкою, можна вивести такі характеристики згаданого феномена: по-перше, маніпуляція – це завжди комунікаційний акт, характер якого залежить від цілей суб'єкта; по-друге, маніпуляція – це альтернатива директивної влади, яка має на увазі ненасильницьке досягнення суб'єктом своїх цілей і часто виключає явний збиток об'єкта.

На основі проведеного аналізу трьох підходів до інтерпретації маніпуляції можна зробити висновок про те, що найчастіше цей феномен розглядають як деструктивний. Своєю чергою, дослідники, які надають маніпуляції конструктивне значення, зустрічаються рідко, проте з їхніми концепціями досить складно дискутувати. Найбільш неоднозначним, на нашу думку, є нейтральний підхід до маніпуляції, тому що низка ідей прихильників цього напрямку є досить дискусійною.

Отже, сутність політичної маніпуляції полягає в застосуванні маніпулятивних технологій у політичній сфері для досягнення політичних цілей. Як інструмент політичної маніпуляції найчастіше виступають медіазасоби, за допомогою яких можна оперативно охопити максимально широку аудиторію. Очевидно, що наслідком нерозривного зв'язку політичного маніпулювання з медіа є зміна характеру політичного маніпулювання в міру зміни специфіки медіа.

Література

- Большой психологический словарь. Москва : Прайм-ЕВРОЗНАК. Под ред. Б.Г. Мещерякова, акад. В.П. Зинченко. 2003. 632 с.
- Головин С.Ю. Словарь практического психолога. Москва : АСТ, Харвест, 1998. 592 с.
- Кара-Мурза С.Г. Манипуляция сознанием. Москва : Эксмо, 2012. 864 с.
- Кондратьев М.Ю., Ильин В.А. Азбука социального психолога-практика. Москва : ПЕР СЭ, 2007. 464 с.
- Краткий психологический словарь : научное издание / Под общ. ред. А.В. Петровского, М.Г. Ярошевского. Ростов-на-Дону : Феникс, 1998. 512 с.
- Лассуэлл Г.Д. Техника пропаганды в мировой войне : перевод с англ. Москва , 2021. 237 с.
- Лебон Г. Психология масс. Санкт-Петербург : Макет, 1995. 313 с.
- Макиавеллі Н. Державець. Київ : Андронум, 2020. 88 с.
- Ортега-и-Гассет Х. Восстание масс. Москва : Издательство АСТ, 2016. 509 с.
- Політологічний енциклопедичний словник / Упорядник В. Горбатенко. Київ : Генеза, 2004. 736 с.
- Словник української мови. Академічний тлумачний словник. URL: <http://sum.in.ua/s/manipuljacija> (дата звернення: 01.10.2021 р.)

- Философский энциклопедический словарь. URL: <http://philosophy.niv.ru/doc/dictionary/philosophy/index.htm> (дата звернення: 11.10.2021 р.)
- Шиллер Г. Манипуляторы сознанием / Пер. с англ.; Науч. ред. Я.Н. Засурский. Москва : Мысль, 1980. 326 с.
- Beck E. The Logic of Manipulation: 33 Techniques of Romanian Political Manipulation // Bucuresti, 2010. 37 р.
- English Oxford Living Dictionaries. URL: <https://en.oxforddictionaries.com/definition/manipulation/> (дата звернення: 01.10.2021 р.)
- Kamassa M. Socio-political manipulation – incidental pathology or immanent component of international realm? *Przegląd Strategiczny*. 2012. № 2. P. 171-189.
- Zivaljevic A. Positive Manipulation Theory A Base for Continuous Motivation. *Positive Manipulation. Theory a base for continuous motivation*. URL: <http://www.mixprize.org/sites/default/files/media/posts/documents/Positive%20Manipulation%20Theory.pdf> (дата звернення: 18.09.2021)

References

- Bolshoy psichologicheskii slovar [A large psychological dictionary]. (2003). M.: Praym-EVROZNAK. 632. [in Russian]
- Golovin S.Yu. (1998). Slovar prakticheskogo psihologa [Dictionary of the Practical Psychologist]. M.: AST, Harvest. 592. [in Russian]
- Kara-Murza S.G. (2012). Manipulyatsiya soznaniem [Consciousness manipulation]. M.: Eksmo, 864. [in Russian]
- Kondratev M.Yu., Ilin V.A. (2007). Azbuka sotsialnogo psihologa-praktika [The ABC of a Social Psychologist-Practitioner]. M.: PER SE. 464. [in Russian]
- Kratkiy psichologicheskii slovar : nauchnoe izdanie [Brief psychological dictionary: scientific edition] (1998). Rostov-na-Donu : Feniks. 512. [in Russian]
- Lassuell G.D. (2021). Tehnika propagandyi v mirovoy voyne : perevod s angl [Propaganda Technique in World War: Translation from English]. M. RAN INION. 237. [in Russian]
- Lebon G. (1995). Psihologiya mass [Psychology of the masses]. Sankt-Peterburg: Maket. 313. [in Russian]
- Makiavelli N. (2020). Derzhavets [The Prince]. K.: Andronum. 88. [in Ukrainian]
- Otega-i-Gasset H. (2016). Vosstanie mass [Rise of the masses]. M.: Izdatelstvo AST. 509. [in Russian]
- Politolohichniy entsyklopedychnyi slovnyk [Political science encyclopedic dictionary]. (2004). K.: Heneza. 736. [in Ukrainian]
- Slovnyk ukraïnskoi movy. Akademichnyi tлумachnyi slovnyk [Dictionary of the Ukrainian language. Academic explanatory dictionary]. URL: <http://sum.in.ua/s/manipuljacija> [in Ukrainian]
- Filosofskiy entsiklopedicheskii slovar [Philosophical Encyclopedic Dictionary] (2021). URL: <http://philosophy.niv.ru/doc/dictionary/philosophy/index.htm>. [in Russian]
- Shiller G. (1980). Manipulyatoryi soznaniem [Manipulators of consciousness]. M.: Myisl. 326. [in Russian]
- Beck E. (2010). The Logic of Manipulation: 33 Techniques of Romanian Political Manipulation // Bucuresti. 37. [in English]
- English Oxford Living Dictionaries. URL: <https://en.oxforddictionaries.com/definition/manipulation> [in English]
- Kamassa M. Socio-political manipulation – incidental pathology or immanent component of international realm? // *Przegląd Strategiczny*. 2012. №2. P. 171-189. [in English]
- Zivaljevic A. Positive Manipulation Theory A Base for Continuous Motivation // *Positive Manipulation. Theory a base for continuous motivation*. URL: <http://www.mixprize.org/sites/default/files/media/posts/documents/Positive%20Manipulation%20Theory.pdf> [in English]

Анотація

Шевчук О. В. Політична маніпуляція: поняття, концепції, механізм реалізації. – Стаття.

У статті розглянуті основні підходи до тлумачення, наукового використання і практичного застосування феномену політичної маніпуляції. Підкреслено, що політичні технології не спрямовані на політичних акторів, а є всього лише засобом в досягненні поставлених політичних цілей активними політичними суб'єктами.

Зазначено, що маніпуляцію часто пов'язують з такими феноменами, як інформаційна війна, пропаганда, промивка мізків, «макіавеллізм», дезінформація, політичні ігри тощо. У своєму початковому значенні поняття «маніпуляція» позначає будь-які складні дії, які здійснюються руками і вимагають відповідної майстерності виконання. У переносному значенні маніпуляція визначається

як ілюзійністська або корислива дія обманного характеру, мета якої – створення у свідомості об'єкта маніпулювання різноманітних ілюзій сприйняття будь-яких явищ дійсності.

Виділено дві кардинальні відмінності між феноменом маніпуляції і пропаганди. По-перше, пропаганда є спробою переконати в правильності, адекватності певної точки зору щодо дійсності. Маніпуляція ж – це спосіб домогтися підтримки суспільства таким діям влади, які без використання спеціальних прийомів маніпуляції були б суспільством відкинуті. По-друге, в більшості випадків відомий суб'єкт здійснює пропаганду, тоді як ключовим властивістю маніпуляції є прихованість суб'єкта впливу. Як інструмент політичної маніпуляції найчастіше виступають медіазасоби, за допомогою яких можна оперативно охопити максимально широку аудиторію.

Зроблено висновок, що найчастіше феномен маніпуляції розглядають як деструктивний. Своєю чергою, дослідники, які надають маніпуляції конструктивне значення, зустрічаються рідко, проте з їхніми концепціями досить складно дискутувати.

Ключові слова: маніпуляція, пропаганда, інформаційний вплив, маніпулятивні технології.

Summary

Shevchuk O. V. Political manipulation: definition, concepts, mechanism of implementation. – Article.

The article deals with the main approaches to the interpretation, scientific use and practical application of the political manipulation phenomenon. It is emphasized that political technologies are not aimed at political actors, but are only a means to achieve political goals by active political actors.

It is noted that manipulation is often associated with such phenomena as information warfare, propaganda, brainwashing, "Machiavellianism", misinformation, political games and more. In its original meaning, the concept of manipulation refers to any complex actions that are performed by hand and at the same time require appropriate skill. In a figurative sense, manipulation is defined as an illusionist or selfish action. The purpose of this action is to create in the mind of the object of manipulation various illusions.

There are two cardinal differences between the phenomenon of manipulation and propaganda. Firstly, propaganda is an attempt to convince of the correctness, adequacy of a certain point of view on reality. Manipulation, in turn, is a way to gain public support for such actions of the government, which without the use of special methods of manipulation would be rejected by society. Secondly, in most cases, a well-known entity carries out propaganda. Whereas the key property of manipulation is the secrecy of the influence subject. The tool of political manipulation is most often media. It gives the possibility to reach the widest audience quickly.

It is concluded that the phenomenon of manipulation is often considered destructive. In turn, researchers who give manipulation a constructive meaning are rare, but their concepts are quite difficult to discuss.

Key words: manipulation, propaganda, information influence, manipulative technologies.